

Dia 1

TILBURG UNIVERSITY

Gespreksfenomenen en macht

Najaar 2009
Erica Huls

Dia 2

11/12/2009 2

TILBURG UNIVERSITY

Wat is macht?

- Een sociologisch gegeven in de maatschappijstructuur. Macht is gerelateerd aan sociale klasse, status en positie. De hoge klasse heeft meer macht dan de lage en iemand met een veel status heeft meer macht dan iemand met weinig
- Blalock & Wilken 1979: controleren of veranderen van het gedrag van de ander
- Dahl 1957: A heeft macht over B voor zover hij/zij B iets kan laten doen dat B anders niet zou doen. A is een actor, - een individu, groep of organisatie. Actoren zelf bezitten geen macht; alleen macht ten opzichte van ...

Zie de volgende dia voor meer opvattingen van macht

Het begrip 'macht' is in de sociale wetenschappen een omstreden begrip met veel betekenissen. Het speelt een rol in de politiek en in de maatschappij, en het speelt ook een rol tussen personen en in gesprekken. Op de dia hierboven en op de volgende dia staan een aantal verschillende opvattingen over macht die in het verleden het sociaal-wetenschappelijke denken over macht bepaald hebben. De eerste opvatting zit aan het macro-sociologische uiteinde van het spectrum. Macht is hier een kenmerk van een individu of groep in een sociale structuur. Macht in deze zin wordt ook wel aangeduid als status. Hij is een afgeleide van de rollen en posities in de maatschappij. De laatste opvatting (zie de volgende dia) is psychologisch: macht ontstaat in die opvatting door de waarneming van het individu. Macht is ook hier een kenmerk van

een individu of groep. Macht is toegekende macht. Deze vorm van macht wordt ook wel aangeduid als charisma of prestige.

In het algemene maatschappelijke verkeer komen we deze eerste en laatste machtsopvatting vaak tegen. Onderzoekers van macht echter kiezen vaak voor een engere opvatting. Ze prefereren de term 'status' om te verwijzen naar de in de maatschappijstructuur verankerde vorm van macht en 'prestige', 'charisma' of 'imago' om de aan een persoon toegekende macht aan te duiden. De term 'macht' reserveren ze voor processen die tussen mensen, groepen of instituties spelen (zie de andere bolletjes op de dia's). Ze definiëren macht als een kenmerk van een relatie, en niet als een kenmerk van de een of een perceptie van de ander.

Laten we ons om te beginnen achter de machtsopvatting van Dahl stellen. Deze is in de sociale wetenschappen vrij algemeen aanvaard. Hij lijkt misschien abstract, maar kenmerkend voor Dahl is geweest dat hij macht als een observeerbaar fenomeen zag, en dat maakt zijn werk over macht minder glibberig dan veel macro-sociologisch werk. Er is volgens Dahl sprake van macht wanneer er aanwijzingen zijn dat iemand onder invloed van iemand anders iets doet wat hij of zij zonder die ander niet gedaan zou hebben. Combineren we Dahls opvatting op deze dia met de opvatting van Luhmann op de volgende dia, dan heb je de mogelijkheid dat macht zich in allerlei opzichten van sociale relaties kan voordoen, en dat lijkt me winst: dan is bijvoorbeeld de leerling in de schoolklas niet machteloos, ook al heeft de leerkracht de macht, maar dan hebben ze allebei in verschillende opzichten macht. Ook de opvatting van Weber dat macht gepaard gaat met weerstand en dat macht geen alles of niets is, maar een waarschijnlijkheid, is in te passen. Het resultaat is een complexe, specifieke en genuanceerde opvatting van macht.

Deze machtsopvatting staat op de vierde dia.

Dia 3

11/12/2009 3

TILBURG UNIVERSITY

Wat is macht? - vervolg

- Systeemopvatting (Luhmann 1984): A oefent macht uit wanneer hij of zij de handelingsalternatieven van B beperkt. Met andere woorden: als A geen macht had, had B meer alternatieven gehad. A beperkt deze met tenminste 1. B kan in andere opzichten macht proberen te verwerven. Hij is geen slachtoffer zonder alternatieven. De macht in een sociaal systeem is geen zero-sum fenomeen. Een systeem heeft veel onzekerheden, ieder met veel alternatieven. Het huis van de macht heeft vele kamers
- Weber: Macht is de waarschijnlijkheid dat een actor in een sociale relatie zijn of haar wil kan uitvoeren ondanks weerstand, onafhankelijk van de basis waarop die waarschijnlijkheid gebaseerd is
- Macht is een fenomeen in de waarneming: mensen zien macht en schrijven macht toe aan anderen, die zich presenteren in bv. monologen of redevoeringen. Deze vorm van macht wordt ook wel aangeduid met imago of prestige

Wie meer wil weten over macht als fenomeen in de waarneming, kan Ng en Bradac (1993) hoofdstuk 2 en 3 lezen.

Dia 4

11/12/2009 4

Macht is:

- Macht is de gedragalternatieven van een ander kunnen bepalen, zelfs als deze weerstand biedt. Macht is een interpersoonlijk fenomeen en komt naar voren in een proces.
- Als A macht heeft, betekent dit niet automatisch dat B machteloos is. A en B hebben in meerdere opzichten van hun gedrag een relatie en ook B kan ook in bepaalde opzichten macht uitoefenen

Macht is geen eigenschap van een persoon (dan spreek je van assertiviteit, status, sympathie, deskundigheid enzovoort), maar een kenmerk van een relatie. Macht is ook niet: een aan een persoon toegeschreven eigenschap (prestige, charisma, uitstraling)

Dia 5

11/12/2009 5

Eigen onderzoek naar macht

- Macro-sociologische opvatting van macht (Bernstein 1973)
- Macht in het gesprek is bepaald door de macht in de context van het gesprek, dat wil zeggen door de maatschappij
- De maatschappelijke ongelijkheid wordt in stand gehouden door de kwaliteit van de gesprekken in het gezin
- Als gespreksfenomenen die op macht duiden heb ik onder meer onderzocht: het winnen en verliezen van competitie bij het aan het woord komen, het stellen van vragen, de luisteractiviteit, de gedragsaanwijzingen, het gebruik van zogenaamde schoolse spreekhandelingen
- Macht heeft een *harde* en een *zachte* kant
- Beleefdheid kan ook als machtsmiddel worden ingezet

In het eigen onderzoek naar gespreksverschijnselen en macht kunnen drie fasen worden onderscheiden. Aanvankelijk speelde de macro-sociologische opvatting van macht een grote rol (Huls 1982). Het onderzoek was gericht op de in het werk van Bernstein gestelde relatie tussen macht in de maatschappij en de macht in het gesprek. Bernstein zocht een verklaring voor de geringe doorstroming van kinderen uit de lage sociale klasse naar de hogere maatschappelijke posities. Hij

veronderstelde dat de sociale klasse van iemand (=diens machtspositie of maatschappelijke status) zijn of haar taalgebruik in gesprekken bepaalt, en dat taalgebruik bepaalt op haar beurt weer de sociale klasse (=machtspositie). Sterk vereenvoudigd geformuleerd: iemand met een leidinggevende functie ontwikkelt in die functie veel communicatieve kwaliteiten, die hij of zij ook thuis inzet, met het gevolg dat ook zijn of haar kinderen communicatief vaardig worden, meer succes hebben op school en hogere functies gaan vervullen. Aan de andere kant van het maatschappelijke spectrum ziet Bernstein mensen die voor hun werk nauwelijks verbale vaardigheden nodig hebben, deze niet ontwikkelen, en hun kinderen navenant weinig op dit vlak meegeven. Deze kinderen stromen relatief beperkt door naar de hogere vormen van onderwijs en de betere maatschappelijke posities. Bernstein probeerde de wetmatigheid die in het gezegde "Wie als een dubbeltje geboren is, zal nooit een kwartje worden" is verwoord, te verklaren. Deze reproductie van de maatschappelijke ongelijkheid kan volgens Bernstein doorbroken worden, wanneer we onderkennen hoe hij werkt en wanneer we de kansen van kinderen uit de lage sociale klasse op doorstroming verbeteren.

Vertrekkend vanuit deze opvattingen van Bernstein zag ik macht in het gesprek als *gedetermineerd* of *bepaald* door externe factoren. Overigens was het in die tijd gangbaar om de verhoudingen in het gesprek als bepaald door de verhoudingen daarbuiten te zien.

Binnen het kader van Bernsteins theorie over de reproductie van de sociale ongelijkheid ging ik de alledaagse gesprekken in gezinnen uit verschillende sociale milieus en de machtsprocessen daarin analyseren: welke verbale middelen kiezen de deelnemers aan gezinsgesprekken om elkaars gedrag te reguleren en verschillen gezinnen uit verschillende sociale milieus in die keuze? Ik ontwikkelde een instrument waarmee inzicht verkregen kon worden in de werking van macht in gezinsgesprekken. Concreet bestudeerde ik gespreksfenomenen zoals het winnen en verliezen van competitie bij het aan het woord komen, het stellen van vragen, de luisteractiviteit, de afhankelijkheid, de gedragsaanwijzingen en het gebruik van zogenaamde schoolse spreekhandelingen als indicatoren voor macht.

Deze micro-analyses van gezinsgesprekken die ik in de eerste fase uitvoerde, lieten machtsprocessen zien die pasten binnen de opvatting van Dahl. In de tweede fase gebruikte ik de machtsopvatting van Dahl om te betogen dat mijn veldwerk en analyses conversationele aspecten van macht betroffen (Huls 2000). Niet dat ik meteen een aanhanger van Dahl was - zoals ik er voorheen wél een van Bernstein was - , maar ik sloot me niet aan bij de in de conversatieanalyse gangbare opvatting dat macht als begrip voor gespreksanalyses onbruikbaar is (Sacks, Schegloff en Jefferson 1974).

Verder is me in de gedetailleerde analyses van de gezinscommunicatie duidelijk geworden dat macht een *harde* en een *zachte* kant heeft: macht is enerzijds alternatieven beperken (daarvan is sprake bij een onderdrukker) en anderzijds mogelijkheden openen (daarvan is, als het goed is, sprake in de relatie tussen ouder en kind). Tenslotte is me duidelijk geworden dat machtsuitoefening niet altijd met weerstand gepaard gaat. Je kunt ook een ander overtuigen te doen wat jij wilt zonder weerstand. Met beleefdheid bijvoorbeeld bereik je vaak dat een ander doet wat jij wilt zonder zichtbare weerstand. Beleefdheid is dus in die zin een machtsmiddel, zij het niet aan de harde, maar aan de zachte kant van de macht.

Voordat ik de derde fase in mijn onderzoek naar gespreksfenomenen en macht ga beschrijven, las ik een intermezzo in, waarin we de greep op het fenomeen 'macht'

gaan versterken door een aantal personen-in-situaties in gedachten te nemen en de vraag te beantwoorden in welke zin ze macht hebben, zoals omschreven op dia 2, 3 en 4. Daarna gaan we van een aantal gespreksfenomenen na in welke zin ze op macht duiden.

Dia 6

11/12/2009 6

Personen: in welke zin hebben ze macht?

- Een leraar die een klas onder de duim heeft
- Leiderfiguren in de klas
- De veelprater
- De overtuigende spreker
- De infiltrant
- Fortuyn
- Melkert
- Halsema
- Leden van het koninklijk huis

- De leraar in de klas kan het gedrag van anderen bepalen en heeft in de zin van dia 4. Hij kan weerstand breken.
- Leiderfiguren in de klas beschikken over een combinatie van assertiviteit en prestige. Als ze anderen overhalen, hebben ze ook macht in de zin van dia 4.
- De veelpratende wauwelaar: heeft alleen macht wanneer anderen ook iets zouden willen zeggen of niet zouden willen luisteren.
- De overtuigend spreker heeft macht in de zin van Blalock en Wilken en Dahl.
- De infiltrant is als zodanig niet machtig, maar hij of zij kan zich wel zo ontpoppen.
- Fortuyn heeft (voor veel mensen) uitstraling, maar hij had ook macht in het gesprek wanneer hij bv. anderen interrumppeerde.
- Melkerts uitstraling was niet geweldig, wel had hij macht in het gesprek, maar minder dan Fortuyn (in het debat na afloop van de verkiezingen).
- Wat betreft Halsema: haar uitstraling lijkt sterk afhankelijk te zijn van de politieke voorkeur van de beoordelaar. Wel heeft zij macht in het gesprek, meer dan Herben, zo bleek uit het debat aan de vooravond van de verkiezingen van 2003. Ze ontving veel applaus, maar op zich duidt iemands score in de Klap-o-meter niet perse op macht.
- Obama heeft zeker charisma, en wellicht ook macht in het gesprek (anders was hij waarschijnlijk geen presidentskandidaat geworden). Voor zijn inauguratie had hij geen 'harde' macht; daarna kon hij ook weerstand breken.
- Het Koningshuis heeft prestige (voor de een meer dan voor de ander), maar nauwelijks macht, niet politiek en ook niet in het gesprek.

11/12/2009 7

Gespreksverschijnselen: in welke zin duiden ze op macht?

- spreekfrequentie
- spreektijd
- aanvallen
- beschuldigen
- directheid
- imperatieven geven
- interrupties
- helderheid/duidelijkheid
- pregnante uitspraken
- one-liners
- gevatte antwoorden
- indirectheid
- metaforisch taalgebruik
- initiatief nemen d.m.v. vragen stellen
- gespreksregels bepalen

Nu gaan we ons bij een aantal gespreksverschijnselen afvragen in welke zin ze duiden op macht.

De gespreksmiddelen die aan de linkerkant van de dia staan kunnen worden ingezet voor openlijke machtsuitoefening in de zin van dia 4 – met weerstand. Zij horen bij de harde kant van de macht. De interrupties zijn hier omstreden (zie Huls 2000). Ze vallen wat mij betreft wel onder de harde kant van de macht, ook al is men zich er niet bewust van.

Blokje aan de bovenzijde rechts: deze gespreksmiddelen zijn aan macht gerelateerd via prestige en impressievorming (dus via de waarneming van degene die beïnvloed wordt). Meer informatie over spreekstijlen waarmee je een machtige of juist machteloze indruk maakt, is te vinden in Ng en Bradac (1973) hoofdstuk 2 en 3.

Blokje aan de onderzijde rechts: deze gespreksmiddelen duiden op diplomatie en tactiek. Ze horen bij de zachte kant van de macht. Wanneer deze middelen worden toegepast is er sprake van machtsuitoefening zonder weerstand. Gespreksregels bepalen kan ook in het eerste blok worden ondergebracht wanneer gespreksdeelnemers weerstand vertonen.

We kunnen ons afvragen of deze fenomenen wel echt op macht duiden? Mijns inziens duiden ze daar niet per definitie op. Het zijn bronnen die voor machtsuitoefening inzetbaar zijn.

11/12/2009 8

De machtsopvatting van Thornborrow

- Geïnspireerd door Foucault
- Combinatie van CDA en CA
- Macht is contextgevoelig
- Macht is te zien in gesprekken
 - In het wisselende web van posities
 - In de uitgevoerde handelingen
 - In de range van gekozen gespreksmiddelen
- Kortom: macht is het bepalen en verschuiven van de verhoudingen in een web van gespreksrelaties

Tot 2003 zag ik de machtsverhoudingen in het gesprek als bepaald door de machtsverhoudingen daarbuiten. Ouders oefenen in het gesprek macht uit over kinderen, doordat ze buiten het gesprek een hogere status hebben; mannen overheersen in gesprekken met vrouwen doordat ze maatschappelijk hogere posities bekleden; artsen domineren patiënten omdat ze arts zijn; enzovoort. Wèl ging ik ook voor 2003 de machtsverhoudingen in het gesprek als een steeds complexer en dynamischer proces zien. Vanaf 2003 heb ik meer oog gekregen voor de *geconstrueerde* kant van de macht in gesprekken: in het gesprek creëer je sociale verhoudingen, waaronder machtsverhoudingen. Met andere woorden: de machtsverhoudingen zijn niet a priori gegeven, maar ze kunnen door de verhoudingen in het gesprek bepaald zijn. Het is Thornborrow geweest die met haar boek *Power talk; Language and interaction in institutional discourse* deze laatste, niet-deterministische machtsopvatting een eigen gezicht heeft gegeven. Zij liet zich in sociaal-wetenschappelijk opzicht inspireren door het werk van Foucault, die macht zag als een complex, zich ontwikkelend web van sociale en discursieve* relaties. Zij maakt deze op zich vrij vage omschrijving van macht concreet en observeerbaar in gesprekken. Als onderzoeker van gesprekken combineert ze twee benaderingen die tot dan toe vaak met elkaar in conflict waren: de Critical Discourse Analysis CDA met het adagium dat macht aan personen toekomt en vooraf gaat aan het taalgebruik en de Conversation Analysis CA, die prachtige analyses van gesprekken oplevert, maar niets wil weten van macht. In haar werk kun je de volgende opvatting van macht vinden. Macht is een contextgevoelig fenomeen, afhankelijk van sprekers en spreek situatie. Macht wordt structureel (in termen van spreekfrequentie en spreek tijd) en interactioneel (in termen van de acties die sprekers uitvoeren) gerealiseerd in discourse. Macht is observeerbaar in interactie door een wisselend web van discursieve posities die mensen in interactie innemen en handelingen die ze uitvoeren en door de range van discursieve middelen die ze tot hun beschikking hebben.

Anders gezegd: taalvormen zijn beschikbaar voor sprekers om acties mee uit te voeren. De functies en de effecten van deze middelen zijn afhankelijk van de interactionele context. Die context is gedeeltelijk lokaal, ter plekke door de interactie tussen de sprekers geconstrueerd en gedeeltelijk gedefinieerd door de institutionele relaties tussen de sprekers.

Ik moet eerlijk toegeven: haar machtsopvatting is niet gemakkelijk toegankelijk. Een korte definitie luidt: Macht is het bepalen en verschuiven van de verhoudingen in een web van discursieve relaties. Concreet en duidelijk wordt haar machtsopvatting pas wanneer je de vier empirische onderzoeken naar macht in institutionele discourses die in het genoemde boek zijn opgenomen doorneemt. Het eerste empirische onderzoek gaat bijvoorbeeld over een politieverhoor. Twee agenten ondervragen een vrouw die aangifte doet van verkrachting. Thornborrow analyseert de vraag-antwoordsequenties, het uitdagen en beschuldigen, de waarom-niet-vragen, de presequenties van de beschuldigingen, de reconstructie van gebeurtenissen, het bedreigen, het directieven geven en het gebruik van "Well..". Ze concludeert dat de twee agenten elkaar ondersteunen, dat ze opvattingen delen waarvan de vrouw is uitgesloten en dat acties zoals de reconstructie van gebeurtenissen, het bedreigen, beschuldigen en directieven geven aan hen zijn voorbehouden. De vrouw probeert deze discursieve posities te wijzigen. Ondanks de frictie die met de verschillende posities samenhangt, verloopt het verhoor toch ordelijk. Thornborrow concludeert dat het taalgebruik in dit verhoor tot op zekere hoogte coherent is in de onderliggende assumpties, terwijl er ook evident sprake is van conflicterende assumpties van de gespreksdeelnemers.

* Het woord 'discursief' is afgeleid van 'discourse'. De Engelse term 'discourse' wordt in het Nederlands gewoonlijk vertaald met 'tekst', waarbij onder 'tekst' een mondeling of schriftelijk geproduceerd, samenhangend geheel van uitingen verstaan wordt.

Dia 9

11/12/2009 9

TILBURG UNIVERSITY

Eigen onderzoek naar macht: derde fase

- Interviews
 - Vraagontwerp
 - Vraagontwijking
- Toepassing van Thornborrows opvatting: macht is het bepalen of verschuiven van de verhoudingen in een web van gespreksrelaties
- Analyse van de *interactie* in de vraag-antwoordsequenties
- Centrale vraag: wat *zijn* de alternatieven van de gespreksdeelnemers in hun gespreksrol en hun institutionele rol en wat *doen* de gespreksdeelnemers daarmee?
- Behoud van de machtsopvattingen van Dahl en Bernstein

Thornborrows opvatting van macht is een dynamische opvatting die volgens mij past in de huidige maatschappelijke verhoudingen. Communicatie wint immers meer en meer aan belang en sociale verhoudingen worden meer en meer in communicatie gecreëerd. Bovendien is het een opvatting die de keuzevrijheid van mensen onderkent: de statusverschillen in de maatschappij en de a-symmetrische verdeling van gespreksrollen vormen een kader voor je handelen, maar ze bepalen je niet.

Vanuit die optiek bestudeer ik nu machtsverhoudingen in gesprekken.

Mijn huidige onderzoek is gericht op vraagontwerp en vraagontwijking in interviews (Huls 2007, 2008, 2009a en b). Enerzijds bestudeer ik de middelen waarmee interviewers informatie, meningen, opvattingen en verantwoordingen ontlokken. Die middelen zijn de laatste jaren erg gevarieerd en ingewikkeld geworden, waarbij de interviewers wel gericht blijven op de aan hun professe verbonden waarde van neutraliteit. Anderzijds analyseer ik de alternatieven die de geïnterviewde heeft op de antwoordpositie: uiteraard is 'gewoon' antwoorden een alternatief, maar de geïnterviewde kan daar vaak niet voor kiezen, zodat hij of zij een uitweg zoekt. Dat heeft tot publicaties geleid over enerzijds het gespreksgedrag van de interviewers en anderzijds het gespreksgedrag van de geïnterviewden. In toekomstig onderzoek hoop ik de *interactie* in vraag-antwoordsequenties centraal te kunnen stellen en, vanuit de opvatting van Thornborrow, te laten zien dat de macht in de details van mijn interviews een kwestie is waarover gestreden wordt en dat beide partijen in het gesprek geregeld pogingen ondernemen om de posities te verschuiven en toegang te krijgen tot de acties van de ander. De centrale vraag van mijn toekomstig onderzoek luidt: wat *zijn* de alternatieven van de gespreksdeelnemers in hun gespreksrol en hun institutionele rol en hoe *schuiven* de gespreksdeelnemers met die alternatieven?

Overigens zie ik mijn onderzoek in het kader van de machtsopvatting van Thornborrow niet als een radicale breuk met het voorgaande onderzoek. De machtsopvattingen van Bernstein en van Dahl zijn niet achterhaald, maar ze hebben betrekking op een andere laag van de werkelijkheid.

Aan het slot van deze persoonlijke statement over gespreksfenomenen en macht heb ik nog een dia over macht als een beladen begrip en een dia met een selectie van de gespreksfenomenen die ik – samen met anderen – als indicatoren van macht heb onderzocht.

Dia 10

Macht: een beladen begrip

- Controle
- Invloed
- Gedragsregulering
- A-symmetrie
- Alternatieven bepalen van de gespreksdeelnemers in hun gespreksrol en hun institutionele rol

De term 'macht' roept nogal veel emoties en inferenties op. Sommigen vinden macht altijd pervers en slecht. Anderen hebben er minder moeite mee. Ook is er een verschil tussen De Verenigde Staten en bijvoorbeeld Nederland. In de Verenigde Staten wordt dominantie – een aan macht gerelateerd fenomeen – als positief en sociaal wenselijk gezien. In Nederland niet. Bovendien zijn er waarschijnlijk sekseverschillen in de waardering van macht van de verschillende seksen. Denk aan het 'krabbenmandeffect': wanneer vrouwen uit de 'krabbenmand' opklimmen en machtige vrouwen worden, worden ze juist door vrouwen negatief gewaardeerd.

Om uit deze wirwar van aan macht gebonden emoties en evaluaties te geraken, vermijden veel onderzoekers de term 'macht'. Alternatieven vind je op de dia. De termen 'gedragsregulering' en 'a-symmetrie' heb ik in mijn eigen onderzoek gekozen. In de toekomst hoop ik ook te gaan werken met 'alternatieven bepalen in de gespreksrollen en de institutionele rollen'.

Dia 11

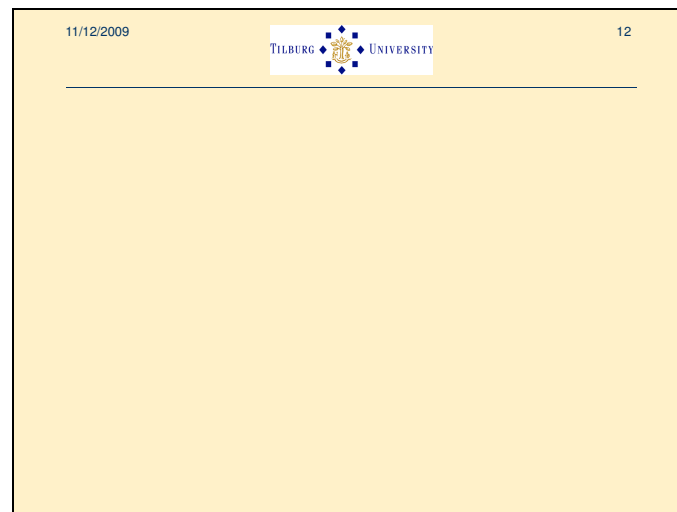
Welke gespreksfenomenen heb ik samen met anderen als indicatoren van macht onderzocht?

- Huls 2000: competitie in de beurtverdeling, w.o. interruptie
- Huls 1982: vragen, competitie, afhankelijkheid, luisteractiviteit, directiviteit en schoolse spreekhandelingen ('known answer questions', correcties, 'positieve reinforcements, prestatiegerichte voortzettingen)
- Met Kuiper: vraagontwijking (spelen met de gespreksrol, interruptie, beleefdheid, beantwoordingsstrategie)
- Met Van Vuuren: casting en afstemming
- Cursus Gespreksanalyse: vragenlijn; interruptie, depersonaliseren, extreme formuleringen, formuleringen
- Met Varwijk: vraagontwerp (initiatief, directheid, assertiviteit, vijandigheid en persistentie)
- Maassen: spreekfrequentie en competitie
- Post: beleefdheid

Op deze dia staan de gespreksfenomenen die ik als machtsfenomeen heb onderzocht in steekwoorden aangeduid. Voor een verklaring van deze steekwoorden verwijs ik naar de publicaties:

- Huls, Erica. 2000. Power in Turkish migrant families. *Discourse & Society*, 11, 3: 345-372.
- Huls, Erica. 1982. *Taalgebruik in het gezin en sociale ongelijkheid; een interactioneel socioïnguïstisch onderzoek*. Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.
- Kuiper, Yvette. 2006. *Vraagontwikking: verschillen tussen mannelijke politici, vrouwelijke politici en niet-politici*. Masterscriptie, Universiteit van Tilburg, Tilburg.
- Vuuren, Korien van. 2000. *Je verhaal doen; Een sociolinguïstisch onderzoek naar het narratief therapeutische gesprek*. Doctoraalscriptie, Universiteit van Tilburg, Tilburg.
- Cursus gespreksanalyse: Huls, Erica. 28 januari 2005. *Waarheidsvinding en waarheidsmaskering*. Bijdrage aan de afscheidsbundel van Leo Noordman. Universiteit van Tilburg, Tilburg. Beschikbaar op www.ericahuls.nl, onderwijsthema's, media-interviews.
- Varwijk, Jasper. 2008. *Rechts, links of rechtschapen; Een gespreksanalytische benadering van neutraliteit in politieke TV-interviews*. Masterscriptie, Universiteit van Tilburg, Tilburg.
- Maassen, Charlotte. 2003. *Beurtverdeling: toeval, het recht van de sterkste of samen sterk?* Doctoraalscriptie, Universiteit van Tilburg, Tilburg.
- Post, Jorie. 2006. *De verhoorder gehoord; Beleefdheidsstrategieën in politieverhoren*. Doctoraalscriptie, Universiteit van Tilburg, Tilburg.

Dia 12

Meer lezen:

- Bernstein, B. 1973. *Class, codes and control, vol. 1: theoretical studies towards the sociology of language*. St. Albans, Herts: Paladin.
- Blalock, H.M. en Wilken, P. 1979. *Intergroup processes: A micro-macro perspective*. New York: Free Press.
- Dahl, R.A. 1957. The concept of power. *Behavioral Science* 2: 201-215.
- Huls, Erica. 1982. *Taalgebruik in het gezin en sociale ongelijkheid; een interactioneel socioïnguïstisch onderzoek*. Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.
- Huls, E. 2000. Power in Turkish migrant families. *Discourse & Society* 11 (3): 345-372.
- Huls, E. 2007. Vraagontwijking van manlijke en vrouwelijke politici en niet-politici. *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen* 78, 2: 37-47.
- Huls, E. 2008. Haagse antwoorden: Een onderzoek naar genderverschillen in politieke interviews. *Tijdschrift voor Genderstudies, themanummer Gender en Linguïstiek* 11, 1: 53-66.
- Huls, E. 2009a. Vraagontwijking: Een glibberig fenomeen. In: A. Backus, M. Keijzer, I. Vedder & B. Weltens (Eds.), *Artikelen van de zesde Anéla-conferentie*: 153-162. Delft: Eburon.
- Huls, E. en Varwijk, J. 2009b. Partijdigheid in tv-interviews. In: M. Onrust, J. Sanders & W. Spooren (Eds.), *VIOT2008 Congresbundel: ...-... . Assen: Van Gorcum*.
- Luhmann, N. 1984. *Soziale Systeme. Grundriss einer Allgemeinen Theorie*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Ng, S.H. en Bradac, J.J. 1993. *Power in language; Verbal communication and social influence*. Newbury Park, Londen, New Delhi: Sage.
- Sacks, H., Schegloff, E.A. en Jefferson, G. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50: 696-735.
- Thornborrow, J. 2002. *Power talk; language and interaction in institutional discourse*. Londen enz.: Longman.